

BERNSTEIN BÉLA: ZSIDÓ ORVOSOK A HONVÉDSEREGBEN¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Ismeretes tény, hogy mindenütt elsősorban az orvosi pálya volt az, mely a zsidóknak a tudományok terén megnyílt, úgyhogy zsidó orvos volt elég, midőn még zsidó ügyvédről nem is hallunk; hozzájárult az is, hogy bizonyos faji hajlam is az orvostudomány felé terelte a zsidókat, és számosan szentelték annak magukat. Így hazánkban is a múlt század vége óta nyitva állott az orvosi pálya a zsidók előtt, és tény az, hogy a szabadságharcban, katonai szolgálatban az orvosok nagy része zsidó volt, akiknek áldásos működését nem lehet általános szólammal méltatni; hisz ha valahol, úgy a háború vészes idejében megbecsülhetetlen állami és emberbaráti szempontból az orvosoknak ezer meg ezer esetben igazán életmentő működése.

A zsidó orvosok, bátran állíthatjuk, megfeleltek azon rendkívül súlyos és nagy feladatnak, mely épp a szabadságharcban, az egészségügyi intézmények hiányos volta folytán kétszeres súllyal nehezedett rájuk és társaikra.

Nem egy zsidó orvos emelkedett kiválósága folytán a harc folyamán törzsorvosi rangra, számos volt közöttük a főorvos és kórházigazgató.²

Ilyen többek között Grósz Albert, ki a nagyváradi nemzetőrség főorvosa gyanánt ment el a Bácskába, és ott a kulaverbászi kórházat szervezte és igazgatta, mígnem felsőbb rendeletre Erdélybe kellett mennie.

Dr. Politzer Illés, a hivatalos lap szerint katonai kórházigazgató nagyváradon. Mint negyedéves orvostanhallgató lépett Bécsben a légió soraiba, majd Pestre jött, és miután a hadisebészetből kurzust hallgatott, 1848 decemberében a szolnoki kórházban szolgált Feuer Dávid és Offenheimer Lipót alorvosokkal, dr. Süss főorvos alatt. 1849 elején Nagyváradra kerül. Eleinte a sebészeti osztályon volt, hol a kegyetlen mócok által megsebesített honvédek feküdtek, később a hagymázás betegek osztályára jutott, és maga is megkapta a betegséget, amiből azonban szerencsésen felépült. Az oroszok betörése után Ceglédre küldik Pál ezredes zászlóaljához, ahol mint egyedüli orvos működött az utolsó temesvári csatáig.

A pápai születésű dr. Manovill Miksa 1848 tavaszán hozta orvosi oklevelét Bécsből. Beállott a szabadságért küzdők táborába, és Komáromba került, hol Klapka mellett dolgozott egészen a kapitulációig. Akkor besorozták az osztrák hadseregbe mint ezredorvost. 1853-ban Theresienstadtba vitték, és ott a magyar politikai rabok mellé osztották be. Ezek között volt Duschek volt pénzügyminiszter és báró Vay Miklós is, a későbbi országbíró. Manovill doktor itt is talált módot, hogy egészségügyi kifogásokkal, sokszor saját szabadságának veszélyeztetésével könnyítsen a foglyok sorsán. Később Szebenben élt, majd Budapesten, mígnem 1870 körül Temesvárott telepedett le, hol nagy tiszteletnek örvendett. 1899. november 17-én halt meg.

¹ Forrás: Bernstein Béla: A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók. Bp., 1998. pp. 112–114, 179–182, 185, 189–190.. (Reprint)

² Bona Gábor 1998-ban közreadott megjegyzése: „...az 1848/49-es honvédsereg mintegy 600 katonaeorvosának közel kétharmada szintén zsidó születésű volt. Ők törzsorvosként őrnagy vagy alezredesi, főorvosként századosi, alorvosként pedig hadnagy vagy főhadnagyi rendfokozatot viseltek.”

De nemcsak a közvetlen orvosi szolgálatban voltak a zsidók hazafias eszközök a sebesült honvédek bajának enyhítésére, hanem általában az egészségügyi osztály vezetésében, hol az egyéni ügyességre és nemritkán a kereskedői jártasságra volt szükség, midőn a nagy mennyiségben szükségelt szerek bevásárlásáról, rendezéséről és a különböző kórházak és harcterek számára való elszállításáról volt szó.

Így például midőn egy egyszerű kézműáru-kereskedő, Szegeden eladva üzletét Pestre megy, hogy a huszárokhoz álljon be, Lustig Adolf, jelenleg tekintélyes aradi polgár véletlenül találkozik két orvos ismerősével, dr. Reiner főorvos és dr. Herz Vilmos alorvossal, ezek nagy örömmel viszik Lukács Sándor kormánybiztoshoz, aki azután az V. hadfelszerelési osztályba munkabíráló-mesternek, főhadnagyi ranggal nevezi ki.

Ezen hadfelszerelési osztálynak volt ugyanis feladata, hogy a központból az összes magyarországi kórházak és harcterek számára kötszereket és tépetet szállítson, ami a fennállott viszonyok között bizonyára nem volt csekélység.

Midőn azután a kormánynak Pestről Szegedre kellett menekülni 1849. július elején, a kormánybiztos megparancsolja a munkamesternek, hogy főbelövés terhe alatt 24 óra alatt az összes hadfelszerelési eszközöket ugyanoda szállítsa. Az egészségügyi osztály munkásai azonban ellene szegülnek a parancsnak, ők nem akarnak az ellenség elől menekülni, de Kossuth ékesszólásának sikerül, mint sok más, a kívánt eredmény elérése.

A hadszerek nagy rakománya elindul Szegedre, de alig ért oda, már tovább kellett vándorolnia Aradra, hol végre a várba kerül, amidőn már azonban nem volt messze a világosi katasztrófa.

Íme tehát, ott voltak a zsidók az adományozók között és az egészségügyi szolgálatot teljesítők között csakúgy, mint más felekezetű polgártársaik, gyakran az első sorban, de ott voltak egy hasonlóképp kiváló fontosságú téren, hol úgyszólván egyedül uralták a helyzetet, de bizonyára a többséget képezték, és ez volt a különböző szállítások terén!

A magyar hadsereg szállítói legnagyobbbrészt zsidók voltak, ami nem is igen lehetett másként, miután a kereskedelem majdnem teljesen zsidó kézben volt. Ezen a téren voltak a leginkább nélkülözhetetlenek, és teljesítettek is rendkívüli szolgálatokat.

A szabadságharc zsidó orvosai az emigrációban

Kertbenynek 2000 nevet számláló betűsoros jegyzékét követjük,³ és azokat, kiket ő „Isr.” névvel jelöl meg, vagy akikről mi ezt más oldalról minden kétséget kizáró bizonyossággal megtudhattuk, itt soroljuk fel azon meggyőződésben, hogy ezzel is egy érdekes részletét szolgáltatjuk a zsidók részvételének a magyar szabadságharcban.

A többnyire, igaz, közömbös név között nem egy kiválóra akadunk a sorban, melyek viselője élte végéig a haza és a közügy szolgálatában állott, és dicsőséget is szerzett magának és hazájának.

1. ADLICZER ANTAL, 1848-ban honvédorvos, 1849-ben Törökországba menekül; 1862-ben az olasz–magyar légióban százados volt, azután Egyiptomba távozott.

2. GLÜCK IZIDOR huszár főorvos, jelen volt Komárom vára feladásánál: 1850-ben Amerikába vándorol, 1851-ben Londonban, 1855-ben Bécsben található.

3. HERCZEGHY-FÜRST MÓRIC, mint Garibaldi orvosa működött Olaszországban, majd pedig a légióban orvos, később Turinban tartózkodik.

4. KÁLOZDY-KAUFMANN MÓR, 1848-ban törzsorvos, 1849-ben Törökországba menekült; 1850-ben Aleppóban tartózkodik és állítólag áttérve az iszlámra, török szolgálatba állott.

5. KISFI-KLEIN orvos volt New Orleansban.

---

³ V. ö. Kertbeny [Károly], Karl Marie: Alphabetische Namenliste ungarischer Emigration. 1848–1864. (Brüssel–Leipzig, 1864) IV, 103 p.

6. LANGER IGNÁC 1848-ban törzsorvos. A számkivetésben is folytatja működését mint orvos. 1864-ben még Amerikában van, később visszatért hazájába.
7. SCHINDLER 1848-as honvédorvos, 1849-ben török földön. Majd visszatér Magyarországra, és mint orvos működik Balatonfüreden, Pesten és végül Párizsban.
8. SPITZER a Török Birodalom protomedikusa.
9. TAUSZKY RUDOLF 1861-ben százados, katonaorvos Aquiban, majd lemondva ez állásáról 1863-ban Amerikába megy.